

БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА
РЕПУБЛИКА СРПСКА
ВРХОВНИ СУД
РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ
Број: 71 0 П 175822 20 Рев 2
Бања Лука, 21.12.2021. године

Врховни суд Републике Српске, у вијећу састављеном од судија Виоланде Шубарић, као предсједника вијећа, Горјане Попадић и Биљане Томић, као чланова вијећа, у правној ствари тужитеља Града Б.Л., кога заступа Правобранилаштво Републике Српске Б.Л., против тужених Ј.Л. из Б.Л., коју заступа пуномоћник Г.Б., адвокат из Б.Л., те В.Т. из Б.Л., кога заступа пуномоћник М.П., адвокат из Б.Л., ради побијања правних радњи, као и по противтужби В.Т. против Града Б.Л. и Ј.Л., ради накнаде штете, одлучујући о ревизијама тужених Ј.Л. и В.Т. против пресуде Окружног суда у Бањој Луци број 71 0 П 175822 19 Гж 3 од 09.6.2020. године, на сједници одржаној 21.12.2021. године донио је

ПРЕСУДУ

Ревизије се дјелимично усвајају, пресуда Окружног суда у Бањој Луци број 71 0 П 175822 19 Гж 3 од 09.6.2020. године се укида у дијелу којим је утврђено да је уговор о купопродаји стана и гараже од 11.7.2011. године без правног дејства у односу на тужитеља Град Б.Л. и то у дијелу који је потребан за намирење његовог потраживања у износу од 524.363,30 КМ са законским затезним каматама те којим су тужени Ј.Л. и В.Т. обавезани да трпе да тужитељ наведено потраживање намири продајом некретнина означених као кч.бр. 303/14 уписана у зк.ул. 1210 к.о. Б., што по новом премјеру одговара кч.бр. 11 уписана у пл. 485 к.о. Б.Л. 6, те двособног стана у Б.Л., ... са гаражом у ..., саграђеној на кч.бр. 3813 уписана у пл. 2513/1 к.о. Б.Л. 7, као и у дијелу којим је усвојен противтужбени захтјев и у погледу одлуке о парничним трошковима, па се у том дијелу предмет враћа другостепеном суду на поновно суђење.

У преосталом дијелу ревизије се одбијају.

Образложење

Првостепеном пресудом Основног суда у Бањој Луци број 71 0 П 175822 18 П 2 од 11.6.2019. године одбијен је тужбени захтјев којим је тражено да се утврди да су уговори о поклону од 21.6.2011. и 12.6.2012. године, закључени између тужене Ј.Л. (даље: првотужена) и њене мајке Т.П., те купопродајни уговор од 11.7.2011. године, закључен између првотужене као продавца и туженог В.Т. (даље: друготужени) као купца, у дијелу који је потребан за намирење потраживања тужитеља у износу од 524.363,30 КМ са каматом од 31.5.2010. године до исплате, без правног дејства у односу на тужитеља Град Б.Л. (даље: тужитељ) те да се тужени обавежу да трпе да наведено потраживање тужитеља буде намирено продајом некретнина означених као кч.бр. 303/14 уписана у зк.ул.

1210 к.о. Б. (по новом премјеру кч.бр. 11 уписана у пл. 485 к.о. Б.Л. 6), те двособног стана у Б.Л., ... као и гараже у ..., саграђеној на кч.бр. 3813 уписана у пл. 2513/1 к.о. Б.Л. 7. Истом пресудом одбијен је и захтјев друготуженог којим је тражио да се тужитељ и првотужена обавезу на исплату износа од 166.973,00 КМ са каматом. Тужитељ је обавезан да првотуженој надокнади трошкове поступка у износу од 3,861,00 КМ, а друготужени је обавезан да истој надокнади трошкове спора у износу од 5.499,00 КМ.

Другостепеном пресудом Окружног суда у Бањој Луци број 71 0 П 175822 19 Гж 3 од 09.6.2020. године жалба тужитеља је уважена и првостепена пресуда преиначена у дијелу одлуке о тужбеном захтјеву тако што је тај захтјев усвојен, а жалба друготуженог је дјелимично уважена и првостепена пресуда преиначена и у дијелу одлуке о противтужбеном захтјеву тако што је тај захтјев усвојен у односу на првотужену, док је у преосталом дијелу његова жалба одбијена и у том дијелу потврђена првостепена пресуда. Истовремено су тужени обавезани да тужитељу накнаде трошкове парничног поступка у износу од 3.925,00 КМ, а првотужена је обавезана и да друготуженом накнади трошкове спора у износу од 19.850,00 КМ.

Благовременом ревизијом првотужена побија другостепену пресуду у дијелу којим је преиначена првостепена пресуда и то због повреде одредаба парничног поступка и погрешне примјене материјалног права с приједлогом да се побијана пресуда у оспореном дијелу преиначи тако да се и тужбени и противтужбени захтјев одбију или да се иста у том дијелу укине и предмет врати другостепеном суду на поновно суђење.

Благовременом ревизијом и друготужени побија другостепену пресуду у дијелу којим је одбијена његова жалба и дијелу којим је усвојена жалба тужитеља и то због повреде одредаба парничног поступка и погрешне примјене материјалног права с приједлогом да се побијана пресуда у оспореном дијелу преиначи тако да се тужбени захтјев у односу на њега одбије, а да се у цијелости усвоји његов противтужбени захтјев, или да се иста у том дијелу укине и предмет врати на поновно суђење.

У одговорима на ревизије тужитељ предлаже да се исте одбију као неосноване.

У одговору на ревизију друготуженог, првотужена предлаже да се ова ревизија усвоји у дијелу којим се побија одлука о тужбеном захтјеву, а да се у преосталом дијелу иста одбије као неоснована.

Ревизије су дјелимично основане.

Предмет спора у овој парници је захтјев тужитеља за утврђење да су правне радње тужених и мајке првотужене (које се односе на закључивање уговора о поклону и купопродајног уговора) без учинка у односу на њега и да он може своје потраживање према мајци првотужене намирити продајом некретнина које су прометоване наведеним уговорима. Предмет спора је и противтужбени захтјев друготуженог да се обавезу тужитељ и првотужена на враћање новчаног износа датог на име купопродајне цијене са трошковима на име састава уговора и пореза као и на накнаду трошкова адаптације и реновирања стана који је био предмет купопродајног уговора закључаног између њега и првотужене (овај захтјев је постављен условно тј. само у случају да буде усвојен захтјев тужитеља).

Првостепени суд је утврдио: да је правоснажним рјешењем ванпарничног суда наложено тужитељу да мајци првотужене исплати накнаду за експроприсане некретнине у износу од 404.500,00 КМ са каматом и трошковима поступка; да је у поступку извршења овог рјешења тужитељ исплатио мајци првотужене износ од 524.363,30 КМ; да је одлуком Врховног суда Републике Српске од 28.10.2010. године наведено рјешење ванпарничног суда преиначено тако што је одбијен приједлог мајке првотужене за исплату накнаде за експроприсане некретнине; да је потом тужитељ против мајке првотужене покренуо поступак противизвршења, ради враћања напријед наведеног износа; да су између мајке првотужене као поклонодавца и првотужене као поклонопримца закључена два уговора о поклону и то 21.6.2011. и 12.6.2012. године; да је уговором од 21.6.2011. године мајка поклонила првотуженој двособан стан са гаражом који се налази у ... у Б. Л., а да је првотужена одмах након тога тај стан продала друготуженом, у вези чега је између њих дана 11.7.2011. године закључен уговор о купопродаји наведеног стана, на темељу кога се друготужени укњижио као власник тог стана; да је уговором од 12.6.2012. године мајка поклонила првотуженој своју кућу и земљиште у насељу ... у Б.Л. и да је првотужена те некретнине продала Б.Р., о чему је дана 17.9.2013. године закључен купопродајни уговор, на основу кога се Б.Р. у јавним књигама укњижила као власник ових некретнина; да је мајка првотужене 2009. године пред Управом покренула управни поступак ради поновног успостављања права својине на некретнинама чији је сувласник била њена мајка, а које су 1965. године прешле у друштвену својину, те да тај поступак није правоснажно завршен.

Полазећи од предњих чињеничних утврђења првостепени суд је закључио да првотужена нема пасивну легитимацију у овом спору, да тужитељ није доказао да је друготужени знао за чињенице које су предмет побијања, те да тужба није благовремена у дијелу којим се побија купопродајни уговор закључен између тужених, из којих разлога је захтјев тужитеља одбио као неоснован. Истовремено је тај суд одбио и захтјев друготуженог, налазећи да исти није доспио.

Другостепени суд је преиначио првостепену пресуду тако што је усвојио тужбени захтјев у цијелости, као и противтужбени захтјев, али само у односу на првотужену.

Другостепена пресуда дјелимично није заснована на закону.

У овом случају се ради о паулијанској тужби која повјериоца овлашћује да у сврху наплате свог потраживања може, под одређеним условима, побијати имовинска располагања и извјесне друге поступке свог инсолвентног дужника.

У члану 280. Закона о облигационим односима („Службени лист СФРЈ“ број 29/78, 39/85 и 57/89 те „Службени гласник Републике Српске“ број 17/93, 3/96, 39/03 и 74/04, даље: ЗОО) се говори о општим претпоставкама побијања (инсолвентност дужника, дужникова правна радња, општећење повјериоца том правном радњом као и да се побијањем те правне радње омогућава намирење повјериоца), док су посебне претпоставке побијања набројане у члану 281. истог закона. Да би побијање успјело, морају се стећи све опште претпоставке с једном од посебних, а уз то да и учесници у спору буду активно и пасивно легитимисани (тј. да је потраживање тужитеља доспјело одн. извршно и да тужени има својства

наведена у члану 283. ст. 2. и 3. ЗОО). Терет доказивања свих тих елемената побијања пада на повјериоца који подиже тужбу за побијање.

За побијање није довољно да је повјериочево потраживање само доспјело за исплату. На побијање је овлаштен одн. активно легитимасан онај повјерилац који има извршно потраживање и чије извршење на дужниковој имовини није довело до његовог потпуног намирења или је вјероватно да до тога неће довести. Најјачи доказ да је дужник инсолвентан је свакако неуспјех потпуног намирења утуженог извршног потраживања на дужниковој имовини, али и друге околности из којих се изводи вјероватна немогућност намирења као што су личне изјаве дужника, неуспјех ранијих извршења вођених од стране истог или других повјерилаца и сл. Та стварна или вјероватна немогућност намирења мора да постоји у тренутку подизања захтјева за побијањем.

„Правна радња“ је један од кључних елемената установе побијања. Појам правне радње обухвата све поступке дужника којима је његова имовина умањена, а то умањење је користило неком трећем. Најчешће правне радње су: уговори, квази-уговори, једностране изјаве воље, симуловани правни послови итд. Битно је да је улијед радње која се побија објективно дошло до негативне промјене у дужниковој имовини тј. да је она смањена одн. да је због ње намирење повјериоца осујећено или отежано. Необорива је законска претпоставка (*praesumptio iuris et de iure*) да оштећење повјериоца постоји увијек када због побијане правне радње дужник нема довољно средстава да намири повјериочево потраживање. Дакле, противник побијања тј. лице против кога се подиже тужба за побијање не може доказивати супротно.

У члану 281. ЗОО прописане су посебне претпоставке побијања. Теретно је оно располагање којим се умањује дужникова имовина ради испуњења неке његове правне обавезе, а услов за побијање таквог располагања је постојање намјере дужника да оштети свог повјериоца. Приликом оцјењивања да ли је код дужника постојала свијест о наношењу штете повјериоцу код овог располагања, треба поћи од претпоставке да један нормалан човјек зна да располагањем којим умањује своју имовину оштећује свог повјериоца, поготово ако је већ инсолвентан или ако је инкриминисаним располагањем проузроковао своју инсолвентност. Оштећење као општа претпоставка побијања је околност која мора стварно и објективно постојати у тренутку подизања тужбе за побијање, док је свијест о наношењу штете повјериоцу дужникова субјективна представа у тренутку располагања да радњом коју предузима наноси штету свом повјериоцу. На суду је да из свих конкретних околности и цијеле атмосфере у којој је радња предузета закључи да ли је та свијест постојала или није.

За побијање теретних располагања није довољно да је само дужник знао или могао знати да побијаним располагањем наноси штету свом повјериоцу већ повјерилац мора доказати да је и трећем лицу тј. противнику побијања било познато или могло бити познато да је дужник знао или могао знати да га тим располагањем општећује.

У односима између инсолвентног дужника и његових блиских сродника по правилу постоји обострана свијест, најчешће и намјера, да се предузетим располагањем наноси штета повјериоцу. Стога се у смислу члана 281. став 2. ЗОО на дужникове блиске сроднике, када се појављују као трећа лица, гледа са разумљивим подозрењем, отуда за њих назив *familia suspecta* тј. „родбина под

сумњом“. Због личних односа у којима блиски сродници стоје са дужником, закон претпоставља да су они у положају да познају материјално стање у којем се дужник налази. Стога је најважнија последица располагања имовином у корист блиског сродника да се терет доказивања о знању одн. незнању чињенице да је дужник предузетим располагањем оштетио своје повјериоце пребацује са повјериоца на блиског сродника, а повјерилац једино има обавезу да докаже да је треће лице тј. противник побијања дужников блиски сродник.

Став 3. члана 281. ЗОО садржи услове под којима се може подизати квази - паулијанска тужба (тужба којом се побијају бесплатна располагања инсолвентног дужника). Под бесплатним располагањима одн. располагањима без накнаде и са њима изједначеним правним радњама се подразумевају сви поступци дужника услијед којих у његову имовину није ушло ништа као протувриједност за оно што је тим поступцима из ње изишло. Од бестеретних располагања у пракси се, поред поклона, најчешће појављују: опроштај дуга, одрицање од права, напуштање права, симуловани правни послови код којих је накнада само привидна (поклон под видом уговора о купопродаји), бесплатно уступање ствари на кориштење, преузимање или исплата туђег дуга итд. Опште је начело да нико не може правити поклоне на рачун својих повјерилаца (*nemo liberalis nisi liberatus*).

Квази - паулијанска тужба се одликује, прије свега, тиме што повјерилац није дужан доказивати ни позитивно знање ни скривљено незнање и то како код дужника тако ни код корисника јер се оправдано сматра да је дужник знао да бесплатним располагањем наноси штету повјериоцу те да је то трећем лицу као кориснику било познато или могло бити познато.

Примијењено на конкретан случај, првотуженој је, као кћерци дужника Т. П., морало било познато да је поклонима некретнина које јој је учинила мајка дошло до оштећења тужитеља којем је њена мајка у тренутку закључења уговора о поклону дуговала износ од преко пола милиона КМ. Како првотужена није доказала супротно, то се побијана пресуда указује правилном у дијелу којим је утврђено да ти уговори о поклону немају правно дејство у односу на тужитеља.

У смислу чл. 283. и 284. ЗОО, тужбом за побијање повјерилац на првом мјесту тражи да се одређена дужникова правна радња према њему огласи без дејства у мјери потребној за његово намирење, а на другом мјесту у тужби мора да наведе на који начин и у којем облику тужени тј. треће лице одн. противник побијања има нешто да учини или трпи ради његовог намирења тј. захтијеваће одређено чињење противника побијања. По одредбама ст. 2. и 3. члана 283. ЗОО, као пасивно легитимисане странке у спору о побијању односно као противници побијања могу се појавити три категорије субјеката: лице са којим је или у чију је корист предузета правна радња која се побија (овдје: првотужена), универзални правни сљедбеници тих лица као и њихови сингуларни правни сљедбеници (овдје: друготужени). Као лице са којим је предузета правна радња се најчешће појављује дужников саговорач тј. лице са којим је дужник закључио одређени правни посао (купопродајни уговор, уговор о поклону и сл.). Универзални правни сљедбеници су пасивно легитимисани зато што продужују правни субјективитет свог претходника тако да их право сматра за једно те исто лице. Трећу категорију противника побијања чине сингуларни сукцесори трећег лица са којим је или у чију је корист предузета правна радња која се побија. Да би сингуларни сукцесор био пасивно легитимисан у парници о побијању, први је услов да побијање буде засновано и против његовог правног претходника.

Имајући у виду предње одредбе, несумњиво је да обоје тужених имају пасивну легитимацију у овој парници и то првотужена као прва противница побијања одн лице са којим је дужник (њена мајка) закључио уговоре о поклону, који су предмет побијања, а друготужени као сингуларни сукцесор првотужене.

Преклузивни рокови за подизање паулијанске тужбе теку од дана када је дужник предузео правну радњу према првом противнику побијања (члан 285. ЗОО). Ово из разлога што се уствари побија стицање првог прибавиоца те се код њега морају стећи сви услови за побијање, па и тај да рок побијања према њему није истекао. Код квази - паулијанске тужбе важи трогодишњи рок за подизање тужбе па је тужитељ дужан доказати да од дана када је предузето побијано бесплатно располагање па до дана подизања тужбе није протекло више од три године. Овај трогодишњи рок се примјењује и на правне сљедбенике првог противника побијања без обзира да ли је располагање првог противника побијања (овдје: првотужена) према његовом правном сљедбенику (овдје: друготужени) било теретно или бестеретно, па у овој правној ствари није било мјеста примјени једногодишњег рока који важи само у случају дужникових теретних располагања. Стога је другостепени суд правилно примијенио материјално право када је нашао да је тужба благовремена не само у односу на првотужену већ и у односу на друготуженог као њеног сингуларног сукцесора.

Предмет овог спора није утврђење ништавости уговора које је првотужена закључила са својом мајком и друготуженим већ побијање дејства тих уговора само у односу на тужитеља као повјериоца, у смислу члана 284. ЗОО, сlijедом чега су ирелевантни ревизиони приговори тужених да су наведени уговори правно ваљани.

Правилан је закључак другостепеног суда да је мајка првотужене као дужник располагала свим некретнинама које је имала у својини, а који закључак се темељи, прије свега, на материјалним доказима из којих произилази да је иста била власник некретнина (стан са гаражом у ... у Б.Л. и кућа са земљиштем у насељу ...) и да је све те некретнине поклонила својој кћерци - првотуженој одмах по сазнању да је одлуком Врховног суда Републике Српске преиначена одлука на основу које јој је тужитељ исплатио износ од преко пола милиона КМ. И из одлука донесених у поступку противизвршења произилази закључак да тужитељ није могао у том поступку намирити своје потраживање у напријед наведеном износу. У ревизијама се наводи да мајка првотужене има и друге некретнине у ... из којих је могуће намирење тужитеља. Међутим, из проведених објективних доказа је видљиво да се ради о некретнинама које су још 1965. године изузете из посједа њене мајке одн. бабе првотужене и у вези којих је она надлежном органу управе поднијела захтјев за враћање, који поступак још није правоснажно окончан. Из неправоснажног рјешења органа управе произлази да је одбијен захтјев Т.П., мајке првотужене, којим је тражила да се успостави ранији својинско - правни однос на овим некретнинама јер она исте никада није ни имала у својини, већ се те некретнине имају уписати као сусвојина њене преднице С.М. и Љ.К., али тек по правоснажности тог рјешења. Дакле, очигледно је да се овдје ради о имовини која није у својини мајке првотужене већ иста само има очекивање да ће у будућности стећи својину на тој имовини, што је неизвјесно јер, и под условом да рјешење органа управе стекне својство правоснажности, потребно је спровести оставински поступак иза С.М. да би се њени насљедници (међу које спада и мајка првотужене) уписали као сувласници предметних некретнина. Обзиром на позну

животну доб мајке првотужене, крајње је неизвјесно да ли ће иста успјети за живота да се укњижи као сувласник поменуте имовине. Битно је да у моменту подношења тужбе и доношења одлуке она није имала непокретну имовину која се води на њеном имену, а која би могла да буде предмет извршења одн. противизвршења, што је један од општих услова за удовољавање тужбеном захтјеву код паулијанске тужбе.

Међутим, ревизија првотужене основано указује да је у овом спору морала да судјелује и Б.Р., са којом је она закључила купопродајни уговор на темељу кога јој је пренијела у својину кућу и земљиште у насељу Како је тај уговор закључен након подношења тужбе у овој правној ствари, тужитељ је тужбу проширио на купца тј Б.Р., али првостепени суд то није дозволио иако се овдје ради о пасивном јединственом нужном супарничарству у смислу члана 366. Закона о парничном поступку („Службени гласник Републике Српске” број 58/03 до 61/13, даље: ЗПП) у вези са чланом 283. ЗОО. Наиме, у овој парници су првотужена и лица са којима је закључила купопродајне уговоре тако тијесно повезани да се сматрају као једна парнична странка. Стога недостатак свих лица која улазе у круг нужних супарничара, по правном схватању изграђеном у судској пракси, представља недостатак страначке способности, на шта жалбени суд пази по службеној дужности, сходно члану 221. ЗПП. Будући да у конкретном случају другостепени суд није примијенио цитиране императивне норме, другостепена пресуда је, у дијелу којим су тужени обавезани да трпе намирeње потраживања тужитеља продајом некретнина које су пренесене на Б.Р., захваћена повредама одредаба парничног поступка из члана 209. став 2. у вези са чланом 221. ЗПП.

Надаље, ревизија друготуженог с основом указује да се другостепени суд није бавио питањем да ли је њему било познато да постоје разлози за побијање правних радњи првотужене и њене мајке. Он је стан и гаражу стекао теретним путем па се у односу на њега тужбени захтјев могао усвојити само ако је у тренутку стицања знао или могао знати да се и стицање његовог претходника тј. првотужене могло побијати. Ово практично значи је суд био дужан да оцијени понашање тужених приликом закључења уговора који је предмет побијања, а посебно друготуженог као купца те да на основу тога и других околности случаја утврди да ли је друготужени употрејебио потребну пажњу јер из проведених доказа произилази да га је нотар упознао да је власник стана и гараже била мајка првотужене, која је само неколико дана прије закључења купопродајног уговора између тужених те некретнине поклонила првотуженој. Стога се овдје поставља питање да ли је друготужени, да је поступао са потребном пажњом, требао да истражи због чега мајка првотужене није директно њему продала ове некретнине, умјесто што их је поклонила својој кћерци, да би му иста одмах потом те некретнине продала, јер би то било много рационалније и јефтиније. Према томе, одлука о тужбеном захтјеву против друготуженог зависи од тога да ли се истоме може уписати у кривицу што је услијед недостатка потребне пажње пропустио да сазна чињенице које је могао сазнати да је употрејебио пажњу која се од њега тражи у овој врсти облигационих односа. Друготужени се у ревизији позива и на начело повјерења у земљишне књиге, иако из приложених извода из јавних књига произилази да је као власник предметног стана и гараже била уписана мајка првотужене, а затим друготужени, док нема доказа да је као власник била уписана првотужена (све и да јесте, њен упис је могао да траје само пар дана обзиром на кратак временски период између закључења уговора о поклону и купопродајног уговора). За правилну примјену материјалног права у односу на овај дио тужбеног захтјева неопходно је да се утврде све напријед наведене чињенице.

Подизање тужбе за побијање и усвајање побојног захтјева од стране суда повлаче за собом извјестан број секундарних правних посљедица. Противник побијања може тражити обештећење од дужника, а кад није дужников директни прибавилац, онда од свог правног претходника. Овај захтјев противника побијања се по правилу заснива на одговорности за накнаду штете или на одговорности за евикцију по општим правилима грађанског и облигационог права. Стога је само првотужена пасивно легитимисана и одговорна за штету по противтужбеном захтјеву друготуженог, који је оштећен њеним радњама, као и радњама њене мајке као тужитељевог дужника, док је тај захтјев правилно одбијен у односу на тужитеља јер он својим радњама није оштетио друготуженог већ је само штитио права која му по закону припадају.

Из напријед изнесених разлога, имајући у виду да се тужба и противтужба налазе у односу конекситета те да је противтужба друготуженог подигнута само условно (под претпоставком усвајања тужбеног захтјева), примјеном одредби чл. 248, 249. ст. 1. и 250. став 2. ЗПП, одлучено као у изреци.

Предсједник вијећа
Виоланда Шубарић

За тачност отправка овјерава
Руководилац судске писарнице
Биљана Аћић